

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОГІДРОІМПУЛЬСНОГО СПОСОБУ ОБЕЗЗАРАЖЕННЯ ТВАРИННИЦЬКИХ СТОКІВ

О.С.Шкатов, кандидат технічних наук, доцент

Т.Б.Гур'єва, старший викладач

С.В.Любвицький, старший викладач

В.Ф.Жлобіч, старший викладач

Миколаївський державний аграрний університет

У статті обґрунтовано застосування електрогідроімпульсного локального способу обробки (ЕГЛСО) тваринницьких стоків, як найбільш прийняттого для практичного виконання процесу їх якісного обеззаражування.

В статье обосновывается применение электрогидроимпульсного локального способа обработки (ЭГЛСО) животноводческих стоков как наиболее приемлемого для практического использования процесса их качественного обеззараживания.

У зв'язку із загальним підвищенням вимог щодо забезпечення необхідної біологічної чистоти у виробничих процесах останнім часом в наукових публікаціях [1,2,4,6,7,9] багато уваги приділяється вирішенню проблем утилізації тваринницьких стоків та їх обеззараження. Актуальність вирішення даної проблеми очевидна і існує вона вже декілька десятиліть.

Конкретно ця проблема активно розглядалась на багатьох наукових конференціях в другій половині минулого сторіччя, наприклад на міжнародних конференціях: у 1965 році при Мічиганському та у 1971 році при Огайському університетах.

Вирішення окремих питань цієї проблеми обговорювались в декількох виданих наукових працях, аналіз яких приводить до висновку, що більшість існуючих тваринницьких стоків є постійним джерелом інфекцій як для сільськогосподарських тварин, так і для людини.

При цьому слід відмітити, що потужність таких стоків значна, наприклад, за даними науковців США, сільськогосподарські тварини виробляють на фермах відходів в 10 разів більше, ніж все населення США [6,9].

Існуючі методи обеззараження стоків тваринницьких ферм не дають необхідного позитивного ефекту. Таке становище вимагає швидкої розробки і застосування нових, більш ефективних способів і методів обробки стоків тваринницьких ферм з метою їх повнішого обеззараження.

На нашу думку, якраз електрогідроімпульсний локальний спосіб обробки (ЕГЛСО) і є найбільш придатним способом для практичного виконання процесу якісного обеззараження тваринницьких стоків. Це підтверджується результатами досліджень в Агрофізичному науково-дослідному інституті [6,8], що проводились в 70-і роки минулого століття, які свідчать, що елект-рогідроімпульсна (ЕГ) обробка тваринницьких стоків за основними показниками (колітитру і мікробному числу) навіть без ініціювання каналу розряду дозволяє одержати зниження ступеня обеззараження тваринницьких стоків до санітарно-допустимих значень (табл. 1).

Таблиця 1

**Вплив ЕГ обробки тваринницьких стоків
на основні санітарно-мікробні показники**

До ЕГ обробки			Після ЕГ обробки			Значення		Енерго-витрати
Мікробне число	Колі-титр	Колі-індекс	Мікробне число	Колі-титр	Колі-індекс	Мікробне число	Колі-титр	кДж/мл
$1 \div 10^2$	0,01	96000	$0,6 \div 10^6$	0,1	3600	99,4	90	0,04
$1,5 \div 10^5$	0,04	23800	$8,5 \div 10^5$	0,4	2300	91	91	0,06
$1,5 \div 10^5$	0,04	23800	$2,6 \div 10^5$	105	10	99,99	99,99	0,1
$1,5 \div 10^5$	0,4	23800	$6,5 \div 10^5$	111	9	99,6	99,99	1,12

Аналіз (табл.1) результатів вказаних досліджень показує, що енергетичні затрати при цьому одержуються порівняно невеликі і не перевищують 1кДж/мл. Без сумнівів, що на ЕГ установках з більшою продуктивністю витрати енергії в межах 0,5кДж/мл можуть бути цілком достатніми для одержання позитивного бактеріцидного результату.

Відомо, що електричний розряд в рідині завжди супроводжується утворенням плазмового каналу відносно невеликого діаметра [1,3]. В залежності від величини накопичуваної в конденсаторах

енергії і швидкості її введення в канал розряду рух межі плазмового каналу приводить або до появи акустичних коливань рідини, або до створення в ній ударних хвиль, при цьому сама плазма є достатньо потужним джерелом ультрафіолетового випромінювання. Останнє дозволяє припустити, що бактерицидна дія імпульсного високовольтного електричного розряду може проявлятися як у виді локальної, так і не локальної дії на оброблюване середовище. При цьому локальна дія проявляється як дія гідратованих електронів, іонів і активних радикалів в зоні плазмених утворень, які аналогічні радіаційним [5,7], а нелокальна дія — це дія, викликана ультрафіолетовим випромінюванням і ударною хвилею, яка виникає завжди при високовольтному гідроелектроімпульсному розряді в рідкому середовищі.

Розглянуті тут особливості, які супроводжують електричний розряд в рідині, будуть наявні і для ЕГЛСО тваринницьких стоків.

Експериментальні дослідження [1,7,9], що були виконані на модельних біологічних розчинах з вмістом бактерій типу кишкових паличок (КП), показали, що при нелокальній ЕГ обробці розчину бактерицидна дія розряду проявилась значно меншою мірою, ніж при локальній обробці (при ЕГЛСО). Основною причиною такого результату є те, що при нелокальній ЕГ обробці на відносно великій відстані від каналу розряду не вдається одержати ударні хвилі з різким підвищенням фронту ударної хвилі. Результати ж спеціальних досліджень застосування ЕГЛСО (проведені у циліндричній камері діаметром 11,6 см з ініційованим вибухаючим дротом розрядом, утворюючим ударні хвилі з різким нарощенням фронту ударної хвилі) показали різке зниження концентрації наявних бактерій. При цьому виявилось, що енергетична ефективність ЕГ дії дорівнювала 2,4 Дж/мл, що за значенням величин відповідає значенням енергій, що необхідні для радіаційного обеззараження, які знаходяться в межах 1-3 Дж/мл.

Подібні результати знищення інфекційних бактерій за допомогою ЕГЛ-СО наявні і в інших експериментальних дослідженнях.

При цьому значний інтерес викликає можливість застосування ЕГЛСО для обробки середовища (в тому числі і тваринницьких

стоків) низькоенергетичними імпульсними розрядами, які створюються індуктивними накопичувачами електричної енергії.

Разом з тим відомо [2], що якраз низько енергетичні ЕГ повантаження здатні порушувати навіть відносно міцну жировоскову оболонку такої інфекційної бактерії, як мікробактерія туберкульозу (МБТ) і при оптимальному варіанті комбінованого накопичувача електричної енергії (ємність + індуктивність) не тільки порушити оболонку МБТ, але і знищити її. Тут з врахуванням причинно-наслідкових зв'язків розряду з індуктивним або комбінованим накопичувачем можливо стверджувати, що при ЕГ навантаженні МБТ первинним є електричне, наростаюче поле, а вторинним – ударно-хвильове. Електричне поле, порушуючи жировоскову оболонку МБТ, як би створює умови для кінцевої обробки (для знищення) самої МБТ оптимальним ударно-хвильовим навантаженням.

Тобто, можна стверджувати, що тільки такий порядок навантажень призводить до знищення МБТ.

Згідно з роботою [2], механізм порушення оболонки МБТ і клітковини рослинного корму (а значить, і відходів тваринницьких стоків) вміщує в собі повне сполучення електричної і ударно-хвильової дії, і, природно, це і забезпечує оптимальний (загалом найбільш ефективний) режим роботи ЕГЛСО. Цей режим доцільно визначати за кривими впливу [3,5,7,8] ЕГ навантажень. Таким чином, за кривими впливу (рис. 1) необхідно знаходити значення Y , як функцію ефективності ЕГ обробки певного об'єму одиниці тваринницьких стоків. Аналітично ця функція має вид:

$$Y = K_{\text{обр.}} = f(u, c, L, r, l, H) = f(x),$$

де u , c , L , l – відповідно напруга, ємність, індуктивність і довжина проміжку розрядного контура при ЕГЛСО;

r – радіус сфери обеззараження стоків при ЕГЛСО від дії одного розряду i , як наслідок, витрата стоків на один імпульс розряду буде дорівнювати

$$Q = 4/3\pi r^3 \gamma,$$

де γ – питома об'ємна вага стоків [6]; H – товщина шару рідини стоку над каналом розряда.

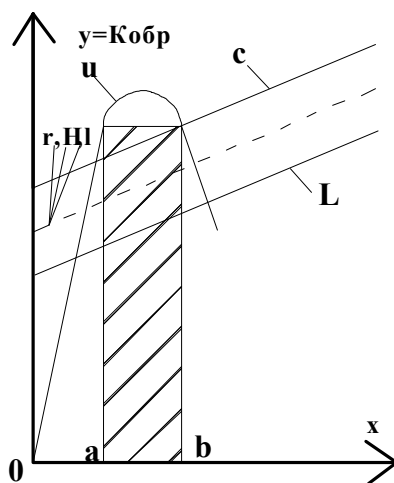
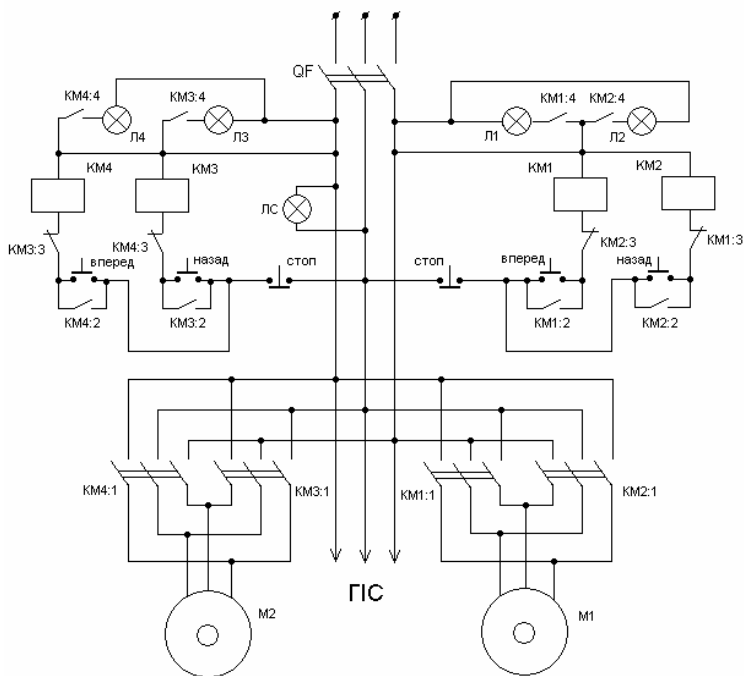

Рис.1.

При цьому для забезпечення найвищої ефективності процесу ЕГЛСО доцільно інтервал a - b -можливих оптимальних параметрів (рис. 1) визначати, використовуючи теорему Лагранжа про кінцеві припущення і ітераційні методи розрахунків на швидкодіючих обчислювальних машинах.

Це дозволить зменшити вказаний інтервал до мінімуму, тобто до ЕГ обробки тваринницьких стоків близькими до резонансних оптимальними ЕГ навантаженнями, що в результаті дасть можливість мати максимально можливу ефективність застосування ЕГЛСО для обеззараження тваринницьких стоків і зменшити енергоємність їх технологічної обробки.

ЕГЛСО в цілому належить до високотехнологічних способів обробки матеріалів і середовищ [2,3,5,6,9], але управління цим процесом при обеззаражуванні тваринницьких стоків ні в якому разі не знижує його ефективності, так як управління ЕГ установкою включає в себе лише елементарні операції, які повністю забезпечуються об'ємом простої електричної схеми, прикладом якої є електросхема, зображена на рис. 2.

Рис. 2. Принципова схема управління ЕГ установкою для обеззаражування тваринницьких стоків
ГІС – Генератор Імпульсних Струмів; **QF** – автоматичний вимикач;
М1 – двигун керування блокуванняю; **М2** – двигун керування електродом;
КМ1, КМ2 – магнітні пускачі керування двигуном **М1**;
КМ3, КМ4 – магнітні пускачі керування двигуном **М2**.

Викладене, на наш погляд, показує що використання ЕГАСО для обеззараження тваринницьких стоків (особливо для фермерських господарств) реальне і застосування цього способу обеззараження може дати не тільки підвищення екологічної чистоти, але і суттєві прибутки. В існуючих типових схемах гідротранспортуючих установок по видаленню гною на тваринницьких підприємствах ЕГ установка може бути без особливих труднощів вмонтована в місця стоків гною (перед гноєприймачами). В разі використання самотічної системи видалення гною її можна встановити за голо-

вним колектором, а для схеми з рециркуляційним змиванням гною — безпосередньо на нагнітальному трубопроводі.

Висновки

1. Зміст статті дозволяє зробити висновки, що застосування ЕГЛСО на оптимальних режимах роботи ЕГ установок може забезпечити виконання процесу якісного обеззараження тваринницьких стоків.
2. Застосувавши теорему Лагранжа про кінцеве прирощення і ітераційний метод обчислення для зменшення інтервалу a - b в схемі кривих впливу основних оптимальних параметрів ЕГЛСО, маємо можливість одержати оптимальний режим процесу обробки, близький до резонансних ЕГ навантажень з максимальним позитивним виходом по обеззараженню тваринницьких стоків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богомаз А.А. и др. Об эффективности импульсного электрического разряда при обеззараживании воды //Письма в ЖТФ.- 1991.- Вып. 12 .-Т.17.
2. Голубченко Ю.Г. и др. Об эффективности разрядноимпульсного низкоэнергетического обеззараживания молока, инфицированного микробактерией туберкулеза //Вісник Харківського державного технічного університету сільського господарства.-2002.- Випуск. 9.-С. 360-367.
3. Пастушенко С.И, Шкатов А.С. Определение оптимальных характеристик работы электрогидроимпульсных установок //Вісник аграрної науки Причорномор'я.-2002.- Вип. 4 (18).- Т. 2. – С. 56-64.
4. Резанов Н.Д., Перевязкина Е.Н. Действие обеззараживающих факторов импульсного электрического разряда в воде //Электронная обработка материалов.- 1984.
5. Шкатов А.С., Пастушенко С.И, Горбенко Е.А. Основы разработки электрогидроимпульсного локального способа обработки сельскохозяйственных материалов // Науковий вісник Національного аграрного університету. – К.- 2004. – С. 326-331.
6. Шкатов О.С., Гур'єва Т.Б., Любвіцький С.В. Про можливість застосування електрогидроімпульсного способу очищення відходів тваринницького виробництва //Вісник аграрної науки Причорномор'я.-2000.-Вип. 1(8). – С. 98-101.
7. Шубин В.Н. и др. Радиационное обеззараживание сточных и природных вод. -М., Энергоатомиздат, 1985.
8. Юткин Л.А. Физическое обоснование электрогидравлического эффекта и возможности его использования в сельскохозяйственном производстве. Агрофизический НИИ, Л., 1975.
9. Юткин Л. А. Применение ЭГЭ для очистки и обеззараживания сточных вод. Расширенные тезисы докладов Юбилейной конференции по электрофизической обработке материалов. Вып. 5, ЛО НТО, Машпром. 1967.